

Öländska

och hur mörbylånga-dialekten skiljer sig från resten

Linnéa Rydén

Institutionen för Lingvistik
Stockholms universitet

VT 2024

Introduktion

Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur dialekt på mellersta Öland skiljer sig från övrig öländska i uttal av ett fonetiskt fenomen, med utgångspunkt i Mörbylånga socken.

Bakgrund

De öländska dialekterna präglas av drag från både de sydsvenska götamålen och de uppsvenska sveamålen, men på yngre tid återfinns även drag från Kalmartrakten på västra och mellersta Öland. Därför erhåller de andra delarna av ön mer ålderdomliga språkdrag (Nationalencyklopedin, (hämtad 2024), *Öland*).

De öländska dialekterna tillhör traditionellt sett sveamålen eftersom handeln med maktcentrumet mälardalen genom historien gett mycket språkligt inflytande till ön. Influencerna från de andra målen bidrar ändå till en del dialektala skillnader. De södra delarna av ön är starkt influerade av sydsvenskan, medan de västra och centrala delarna är mest influerade av götamålen (Institutet för språk och folkminnen, 2021, *En ö - flera olika dialekter*).

Mörbylånga tillhör mellersta Öland och har därför antagit en del innovationer från Småland, som inte finns på övriga delarna av ön. En av dessa är när g efter vokaler uttalas som j (Vikstrand, 2007, s.19). Det är detta fenomen som denna rapport utforskar närmare.

Metod

Undersökningen är till största delen en kvalitativ skrivbordsundersökning som ger en överblick av ämnet och det fonetiska fenomenet. Därefter undersöks en ljudfil från området som via en perceptuell fonematisk transkription ger exempel på fenomenet.

Data

Vid sidan av de faktatexter som används i studien undersöks även en ljudfil från Mörbylånga socken, vilken är inspelad 1968. Ljudfilen har hittats på Institutet för Språk och Folkminnens sida om öländska dialekter (2021, *En ö - flera olika dialekter*).

Resultat

Det som skulle utmärka mörbylånga-dialekten bland de öländska dialekterna är att /g/ uttalas som /j/ efter vokal.

Ljudfilen visar inte på särskilt många utmärkande exempel på detta. Det går att återfinna i ett fåtal ord som att 'Uppslaget' blir *Oppslaje* (min 00.40 i ljudfilen), 'Morgon' blir *Mojjon* (min 01.10 i ljudfilen), 'Billigare' blir *Billijare* (min 05.20 i ljudfilen) och 'Järnspisugnen' blir *Jänspisujne* (min 21.30 i ljudfilen). Det finns även vissa ord som stundvis antyder till att ha denna realisering som uttal av orden 'tog' och 'vanligt'. Dessa hörs mestadels som 'to' och 'vanlit' men ibland kan man höra en antydning till ett /j/-ljud i uttalet. Det finns mängder av ord i ljudfilen där /g/ inte uttalas som /j/ trots att det förekommer efter vokal. Några exempel på detta är: 'Surdegen' blir till *Suedegen* (första minuten i ljudfilen), 'Slagbord' blir till *Slagbor* (min 03.00 i ljudfilen) och 'Väggarna' blir ungefär desamma fast med aningen kortare /g/-ljud (min 24.30).

Diskussion

Ljudfilen i denna undersökning innehöll tal från endast en person. En rapport baserat på tal av endast en person ger ingen bra bild av helheten. Vidare kan resultaten påverkats av att intervjupersonen kanske inte pratade sin dialekt fullt ut på grund av intervju-sammanhanget. Det hade behövts mer källor för att få en bättre uppfattning om ämnet.

Annat som kan ha påverkat resultaten är dialektens tendens att utesluta slutfonemen i orden (vilket kan ses av de tidigare beskrivna uttalen av 'uppslaget' och 'slagbord'). Detta kan i möjligstvis påverka hur uttalet av /g/ förhåller sig till resten av orden, eftersom delar av ordet försvinner.

Slutligen hade det behövts fler som går igenom ljudfilen eftersom en enskild forskningsutövare med stockholmsdialekt inte nödvändigtvis är den bästa på att urskilja vad som faktiskt sägs med de stora dialektala skillnaderna.

Slutsats

Denna studie visar på att det dialektala drag som beskrivs för Mörbylånga socken och för mellersta Öland i stort återfinns till viss del i ljudfilen, men inte till så stor del som hade varit önskvärt för en bättre bild av språkbruket. Det förekommer många ord i filen där detta uttal inte sker enligt den påstådda grammatiska regeln, vilket kan bero på antalet källor eller sammanhanget av ljudinspelningen samt intervjuplaneringen av den som intervjuat försökspersonen. Det går inte att säga att fonemet /g/ alltid uttalas som /j/ efter vokal på denna plats efter som det har setts bevis på när denna regel inte följs.

Referenser

Institutet för språk och folkminnen (2021, 11 Maj. Uppdt. 7 Juni 2021) *En ö - flera olika dialekter*. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/webbutställningar/sodra-oland-berattar/en-o-flera-olika-dialekter>. (Senast hämtad 2024-02-13).

Nationalencyklopedin, *Öland*.

<http://www-ne-se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/öland> (hämtad 2024-02-20)

Vikstrand, P.(2007) *Bebyggelsenamnen i mörbylånga kommun*(s.19 "Öländskt språk"). Uppsala, Institutet för språk och folkminnen.